Quadern didàctic el Trinquet
Tallers d'Història de Sant Feliu de Guíxols
I

3r i 4rt d'ESO i batxillerat

ELS ORÍGENS : DE CYPSELA A SANT FELIU DE GUÍXOLS

UNA POBLACIÓ ARRAN DE MAR

EL NOM DE LA CIUTAT

Autoria: Maria Calzada Olivella
Disseny: Sheila Berrocal Fernández i Helena Ferrer Codesido

ELS ORÍGENS : DE CYPSELA A SANT FELIU DE GUÍXOLS

UNA POBLACIÓ ARRAN DE MAR

I El nom de la ciutat

1. Introducció: qüestions prèvies
2. Sant Feliu... entre la història i la llegenda
3. La llegenda del martiri de Sant Feliu l'Africà a la punta dels Guíxols
4. Sant Fèlix segons el Passionari del Monestir de San Pedro de Cardeña
5. El retrat de Fèlix: escultura en relleu
6. L'escena del martiri: un gravat del segle XVII
7. Un himne: Goigs del Gloriós Sant Feliu l'Africà
8. ...de Guíxols. L'espai on som
9. «Guíxols», què vol dir?

II Guíxols: el territori

1 Introducció
2 Paleolític i Neolític
3 Edat del bronze i megàlits
4 Edat del ferro: celtes i ibers
5 El poblat dels Guíxols (S. IV aC)
6 Romanització
7 Excavacions del monestir: restes romanes
8 Visigots: segles V - VII
9 Musulmans i francs: s. VIII - XI

EL NOM DE LA CIUTAT

1 INTRODUCCIÓ: QÜESTIONS PRÈVIES

Reflexionem i parlem, què en sabem del que es diu als punts que hi ha a sota. Es pot fer en grups i després posar-ho en comú a tota la classe.

1. Vivim a Sant Feliu de Guíxols. Del nom d'una ciutat, se n'hi diu topònim.
2. Com s'anomenen els habitants d'aquesta ciutat?
3. Com s'ha format el nom de la nostra ciutat?

EL NOM DE LA CIUTAT

2SANT FELIU... ENTRE LA HISTÒRIA I LA LLEGENDA

Com podem saber qui era Sant Feliu a partir de diverses fonts? Ara veurem dos textos, una escultura en relleu, un gravat i un tipus de cançó que s'anomena goigs.

Fixem-nos en el títol del text que hi ha a la pàgina següent:

Títol:

_____

1.Quina mena de text és el que ens presenten? Quina diferència hi ha si en lloc de dir «llegenda» digués «història»?

2. A qui o a què es refereixen els dos noms?

3.Analitzem morfològicament aquest títol: Què hi trobem? (noms, verbs, adjectius)

4.Classifica els mots que apareixen en el títol:

Paraula	Categoria gramatical (nom, verb, adjectiu)	significat
Feliu		
Guíxols		

3LA LLEGENDA DEL MARTIRI DE SANT FELIU L'AFRICÀ A LA PUNTA DELS GUÍXOLS

És evident que el turonet dels Guíxols ha estat important en la història d'aquesta ciutat. A més de ser-ne el primer nucli habitat, ha estat escenari de les millors tradicions populars dels nostres avantpassats.

Una de les primeres llegendes -i, doncs, la més tradicional entre els guixolencs- ha estat la del martiri de sant Feliu a la punta dels Guíxols (lloc que, posteriorment, es coneixerà també amb els noms de Fortim i Salvament). Sant Feliu, nascut a l'Àfrica, predicà el cristianisme a les nostres contrades a començament del segle IV. La primera notícia la trobem en un poema de l'hispanoromà, apologista cristià, Prudenci. Però els escrits narratius de la passió a el martiri del sant són del segle VII, molt després de la seva mort, que hom ubica a la ciutat de Girona. Les llegendes que parlen del llançament del màrtir cristià al mar, i que han donat el nom complementari de Guíxols, encara són molt més tardanes.

L'escriptor romàntic guixolenc Ortiz de la Vega --pseudònim de Ferran Patxot-, autor de Ruinas de mi convento, diu:

«Es una tradición inmemorial en el país que, en una de las crueles persecuciones suscitadas 41 contra 105 cristianos primitivos, el santo patrono de la villa fué arrojado desde lo alto de aquel pozo, atado á una rueda de molino, y con ella horadó la colina, y llegó sano á la opuesta playa?».

D'aquí arrancà el perillós salt de la mort, un costum del jovent guixolenc que, al crit de "Valga'ns Sant Feliu!", es llençaven al mar des de l'esperó i creuessin nadant l' esquerda natural que hi ha a sota el penyal, travessant-lo des de la platja de Calassanç fins a la badia. Hom creia que aquella esquerda es va obrir precisament quan el sant va caure al mar i, sostingut pels àngels, va travessar el promontori, per a sortir sa i estalvi. També va ser molts any costum, en temps de sequera, de portar-hi la imatge del sant per tal de demanar la vinguda de la pluja. Alguna vegada les pregàries dels veïns foren tan eficaces que els devots es mullaren d'allò més.

«Des dels Guíxols sou llançat / al mar, amb una gran mola. / Un àngel des del cel vola / i a la platja us ha portat / que en honra vostra es diu / "Calassanç" des d'aquell dia» (Goigs del gloriós màrtir sant Feliu l'Africà).

VOCABULARI:

MARTIRI

Durant l'Imperi Romà, es feien accions violentes, tortures i mort, contra qui seguia la religió cristiana i no volia seguir la religió oficial de l'Imperi.

Com definiries la paraula màrtir?

Comprensió del text:

1.On se situen l'actual fortim i la caseta del Salvament?

2.De quin personatge ens parlen al text?

3.El que expliquen és història o llegenda? Com ho distingeixes?

4.Què va passar exactament, amb el personatge? Va ser un fet aïllat o un fet que es donava habitualment?

5.Quin costum del jovent té com a origen aquests fets? Coneixeu algú que ho hagi fet?

4SANT FÈLIX SEGONS EL PASSIONARI DEL MONESTIR DE SAN PEDRO DE CARDEÑA

La vida i la manera de ser de Sant Feliu s'explica molt bé en un document escrit al s. VII, i que es va donar a conèixer en un altre resum fet més tard, al s. X. Es conserva a la British Library (Add. Ms. 25600):

«[...] Sant Feliu, per mar, va anar de Barcelona a Empúries. Allí s'establí, va estudiar les Sagrades Escriptures i, amb oració perseverant i desitjós de fer-se benveure del poble, es dedicava a la pregària. Estimava la fe, era cast, sobri, suau, pacífic i veraç. No parava de fer almoina als pobres. Era molt hospitalari i s'oferia als germans que se li presentaven per servir-los amb afecte, alegre i amatent. [...] No solament exhortava el poble a practicar aquestes virtuts, sinó que també inflamava tothom amb la fe cristiana.

[...] Després, doncs, d'haver sembrat perles excel·lents entre el poble, se n'anà a la ciutat de Girona, i allí es comportà semblantment. Moltes matrones, en sentir això, escoltaven molt de gust els paraules del benaurat Feliu, i no solament el tenien per un mercader que donava riqueses terrenals a canvi de les celestials, ans encara li deien apòstol o un dels profetes que mostrava el camí de la salvació.»

Activitats

1.Llegiu el document. Saps com se'n diu de les lletres majúscules decorades que apareixen a l'original? Fixeu-vos en la il·lustració.

2.Elaboreu/completeu una fitxa de com era i què va fer Sant Feliu:

nom:

Lloc d'origen:

llocs on va viatjar:

activitats i nom de la professió:

com el veien la gent del seu temps:

¿EL RETRAT DE FÈLIX: ESCULTURA EN RELLEU

Reconeixeu aquesta imatge?

Es troba a l'interior de l'església parroquial de Sant Feliu, al sostre, en el punt de trobada d'uns arcs. S'anomena clau de volta perquè és el punt que assegura l'estructura.

Activitats

1. Feu una visita al lloc on es troba i responeu:

Quins elements acompanyen el personatge?

_____

Quin significat poden tenir?

_____

SIGNIFICATS:

La palma que porta a la mà:

La mola de molí:

El llibre:

La corona o nimbe que li envolta el cap:

La túnica (dalmàtica):

Representeu amb una il·lustració cadascun d'aquests elements afegiu-hi els noms:

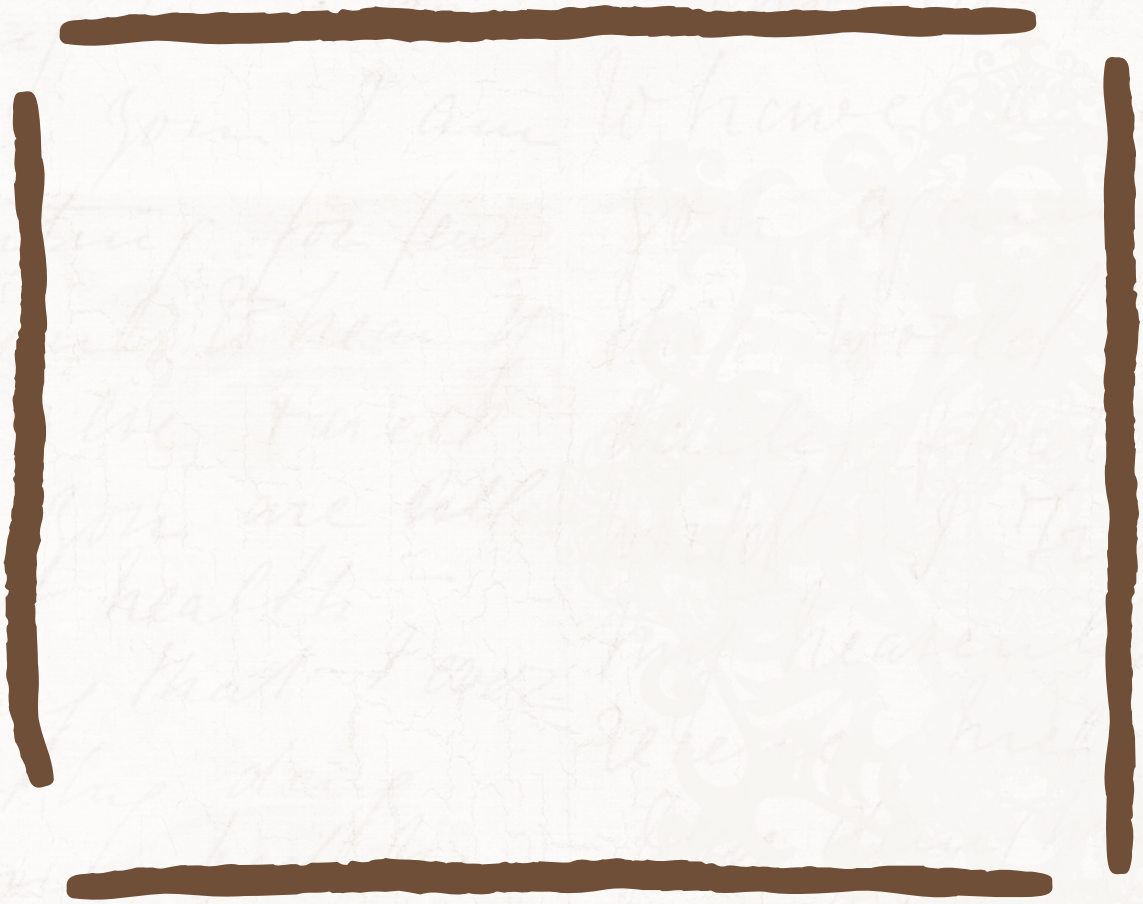

6L'ESCENA DEL MARTIRI: UN GRAVAT DEL SEGLE XVII

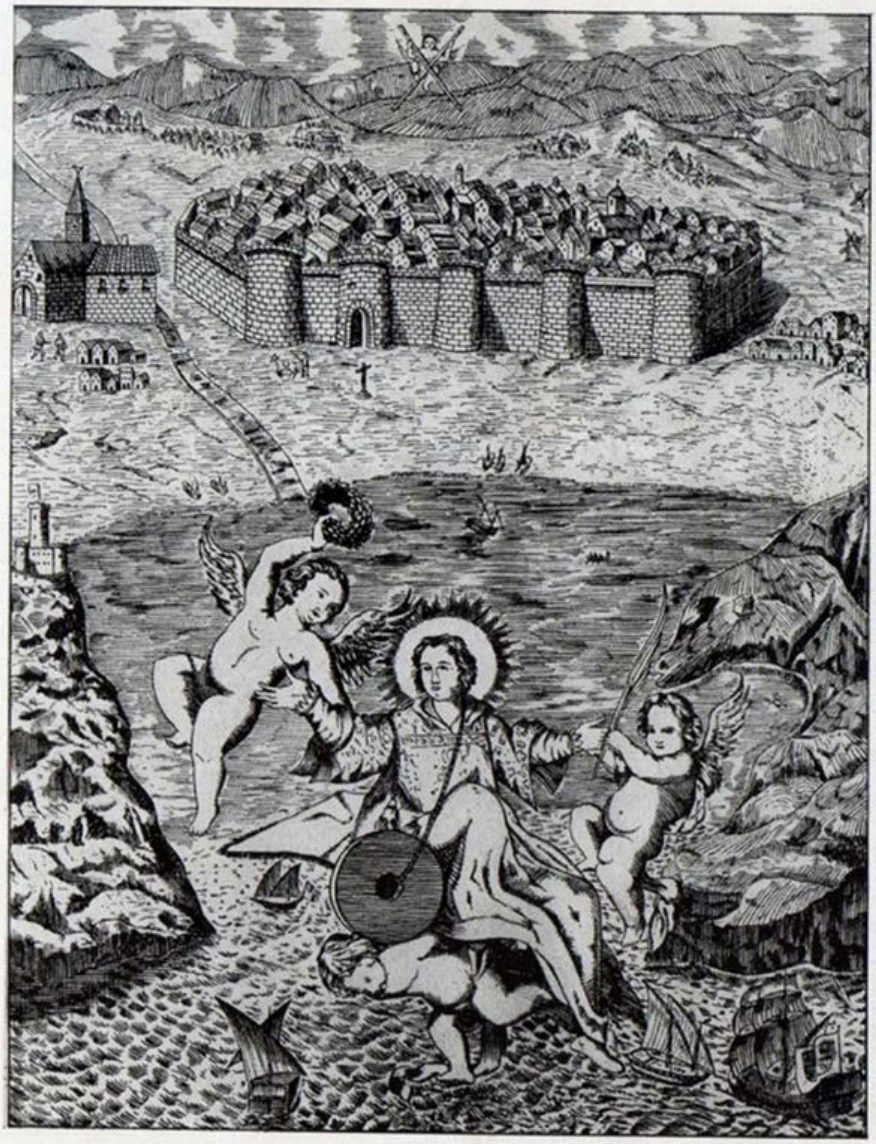

Viejo grabado con la representación del martirio de San Félix y la villa de San Feliu de Guixols

3

Anàlisi del gravat:

1.1. Qui pot és el personatge central? Per quins elements l'heu reconegut?

2.1. Quin moment de la seva vida es descriu en aquest gravat? Com ho deduïm?

3.1. El paisatge del fons ens recorda a algun lloc? Quins elements podem veure-hi? Sabríeu trobar en aquest gravat els llocs actuals de: el monestir, Sant Elm, la punta dels Guíxols? I d'altres?

4.1. Al fons de la imatge hi trobem un altre personatge, que també va sofrir martiri. Recordem a qui va conèixer quan era a Barcelona? Podríem relacionar aquesta amistat amb la representació del gravat?

---

7 UN HIMNE: GOIGS DEL GLORIÓS SANT FELIU L'AFRICÀ

Goigs del

S. FELIU

Gloriós

AFRICÁ

MARTIR DE LA CIUTAT DE GERONA

Puig que gosant del Senyor,
Per sempre en lo Cel viviu:
Siáu lo nostre Protector
Gloriós Mártir Sant Feliu.

Desde l'Africa vingereu
Quan lo Mártir Sant Culgát,
Y en España meresquereu
Sér felisment coronat:
Alcansáreu en Gerona,
En lo rigor del estiu,
del martiri la Corona,
Gloriós, &c.

Allí mateix predicáreu
La santa Fé del Senyor;
Y ab miracles confirmáreu
Sér de ella gran defensor:
Més, quan assó va observar
Lo Tirá, que Rufi 's diu,
Vos intentá atormentar,
Gloriós, &c.

Maná que vos assotassen
Y que lligat ab cadenas,
A la presó vos portassen
Per donarvos majors penas:
Allí sens menjar ni beurer
Ab vigor vos manteniu;
Feu que al Cel vos poguém véurer,
Gloriós, &c.

Veyent la heróica firmesa
Que teniau en la Fé,
Lo Tirá ab molta prestesa
De la presó vos tragué;
Manantvos per la Ciutat
Rossegar de viu en viu,
Ab fera inhumanitat,
Gloriós, &c.

No podentvos doblegar
Ab torment tan rigorós,
Vos fá á la presó tornar,
Despedessat vostre cos:
En la nit l' Angel vos cura
De tot lo mal que patiu;
Donaunos ditxa y ventura,
Gloriós, &c.

Maná lo dia següent
Una festa celebrar,
Per fervos publicament
Als ídols sacrificar;
Pero ab lo major menyspreu
Tal sacrifici aborriu,
Adorant sóls al ver Deu,
Gloriós, &c.

Luego disposá Rufi
Que de cap en baix lligat,
Fosseu vos des del mati
Fins al vespre esgarfiat:
Pero en tant penós torment
Ninguna pena sentiu;
Pregau al Omnipotent,
Gloriós, &c.

Tornat á la presó obscura
Los Angels vos visitaren,
Y ab torrents de claror pura
Aquell lloch il-luminaren:
Publican esta memoria
Los guardas que allí teniu.
Alcansaunos llum de Gloria,
Gloriós, &c.

Sumergit en alta mar
Y per mans de Angel lliurat
De nou vos fá esgarfiar
fins los ossos lo malvat:
En est moment tant crudel
Victoriosament moriu;
Guardaunos lloch en lo Cel,
Gloriós, &c.

En Gerona sepultats
Vostres sants ossos quedaren,
Y molts pobles y ciutats
Iglesias vos consagraren
Que amb singular benefici
De Reliquias enriquiu;
Siáu sempre á tots propici,
Gloriós, &c.

V. *Ora pro nobis beate Felix*

R. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS.

Deus, qui Beatum Felicem vehementi Martyrii studio inflammasti, cordibus nostris Coelesti patriae amorem infunde, ut ab ea nec prosperis, nec adversis abducamur. Per Dominum nostrum. &c.

Imprenta y Llibrería de Joseph Franquet y Serra, carrer de la Argentería, 26, Girona

Activitats

1. Fixant-vos en la imatge, què diríeu que són uns goigs?

---

2. Trobeu al text alguna frase o idea de la història de la vida de Sant Feliu i una altra de la llegenda?

---

3. Un document que té

Resumint...

Quins elements que acompanyen Sant Feliu trobem a les tres imatges?

---

8 ... DE GUÍXOLS. L'ESPAI ON SOM

JOSEP PLA, «Els límits de la comarca», Escrits empordanesos, vol. 38. Ed. Destino.

«L'Empordà limita a llevant i al sud amb el mar Mediterrani. La seva darrera població important a migdia és Calonge, que té un terme molt gran. La comarca s'acaba per aquest cantó, quan les muntanyes de les Gavarres arriben al mar en un punt determinat sobre la carretera de Palamós a Sant Feliu de Guíxols. De manera que la Platja d' Aro, la Vall d' Aro, Sant Feliu de Guíxols, no han format mai part de l'Empordà, encara que pertanyin al districte judicial de la Bisbal. Són espais de la comarca de la Selva, que és una comarca d'una gran bellesa, objectivament parlant».

Activitat

Situem al mapa els elements que ens anomena Josep Pla al text.

Vista del lloc anomenat Calassanç. Actualment hi ha el moll del port, que es va començar a construir el 1904. Abans hi havia una petita platja que es deia Calassanç. La gent pensava que aquest nom volia dir "la cala del sant", perquè era el lloc on la llegenda deia que s'havia produït el martiri de Sant Fèlix. Aquesta fotografia va ser feta cap al 1900, quan encara no s'havia construït el moll.

AMSFG. Fons Família Bohigas - Anglada (Autoria: Amadeu Mauri)

Anàlisi de la imatge

1. Quins elements de l'espai reconeixeu actualment?

---

2. En sabem el nom?

9"Guíxols", què vol dir?

Text d'Àngel Jiménez Sant Feliu de Guíxols, una visió històrica:

«Guíxols és un topònim que ha arribat fins a nosaltres com una penyora de la llengua parlada pels primers pobladors del lloc de Gissalis, els ibers. L'any 968 es va escriure Iecsalis, segurament per una equivocació del copista. El seu significat ens és desconegut».

Text de Joan Corominas (Onomasticum Cataloniae, Vol. IV), una visió filològica:

«Guíxols evidentment no és llatí, i diríem que abans d'això no hi ha més que buit filològic, fins a les mencions del s. X. Si no fos que en el poema Ora Marítima d'Avienus (s. IV dC), basat en un periple grec massaliota de cap al s. VII aC, s'anomena un indret Cypsela, molt visible per als navegants i situat en aquests paratges. La semblança fonètica és colpidora, perquè essent breu la e, s'accentua esdrúixol, com el nostre KUÍKSALOS; i la grafia amb y ja indica que el periple grec portaria u (pronunciada /y/) Kupsela. [...]

La forma Cypsela està ben hel·lenitzada, però recordem que el nostre KUÍKSALOS es dona la mà amb noms ibèrics o iberbascos de la costa al nord i al sud de Guíxols: Begur < BEKOURI, Tossa < Torsa TÛRISSA. És el supòsit més prudent.»

9 "Guíxols", què vol dir?

El nom més antic:

Un topònim és _____

Qui van ser els primer pobladors de l'actual Sant Feliu? Com l'anomenarien? _____

Quins nom trobem per Sant Feliu uns segles més tard, amb l'arribada dels grecs de Massàlia (Marsella)? _____

Hi ha alguna altra població el nom de la qual seria d'aquesta època? _____

Fixeu-vos com ha anat canviat el nom: Qui l'anomenava...

REFERÈNCIES MEDIEVALS:

També diu l'Àngel Jiménez: «Qíxol o Guíxol era també el nom freqüent d'algunes senyores de la noblesa medieval. Per exemple, la muller de Gaufred Vidal tenia el nom de Qíxol (any 1041). M'imagino que el significat o procedència del nom també deu ser d'origen ibèric.»

1. Quins altres noms de dona eren habituals a la noblesa medieval Feu-ne una cerca.
2. I avui dia? Quins noms tenen les noies i dones de Sant Feliu?

Resumint...

Podríem explicar perquè el nom de la nostra ciutat és: Sant Feliu de Guíxols?

Justifiqueu aquest nom en un petit redactat.

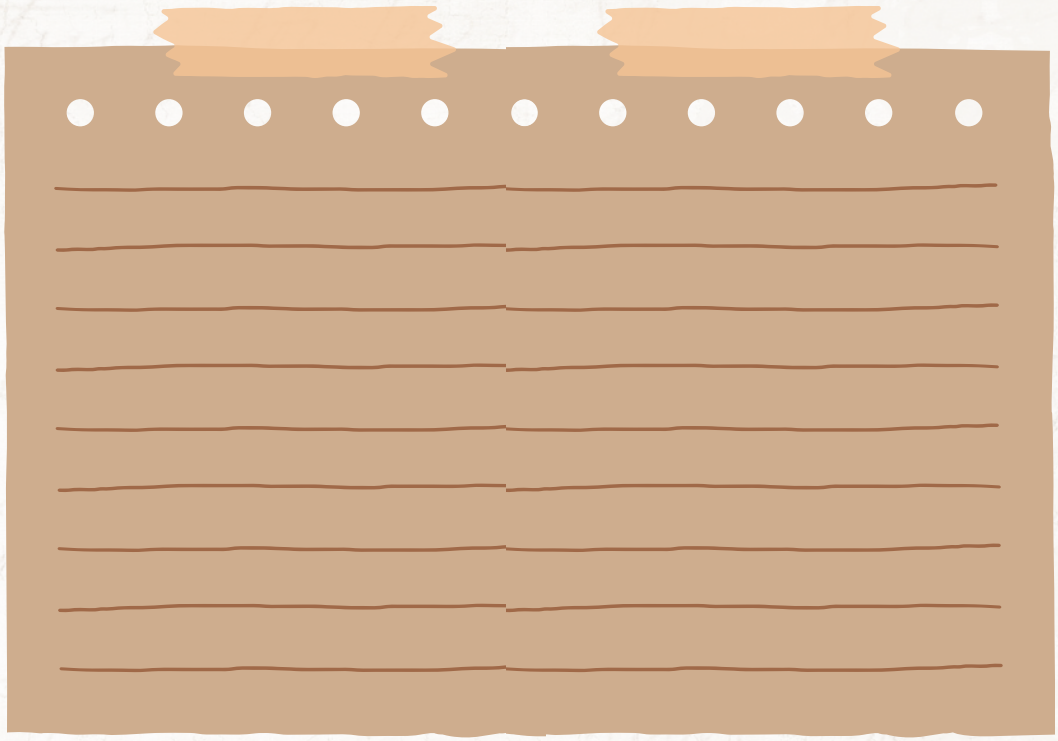
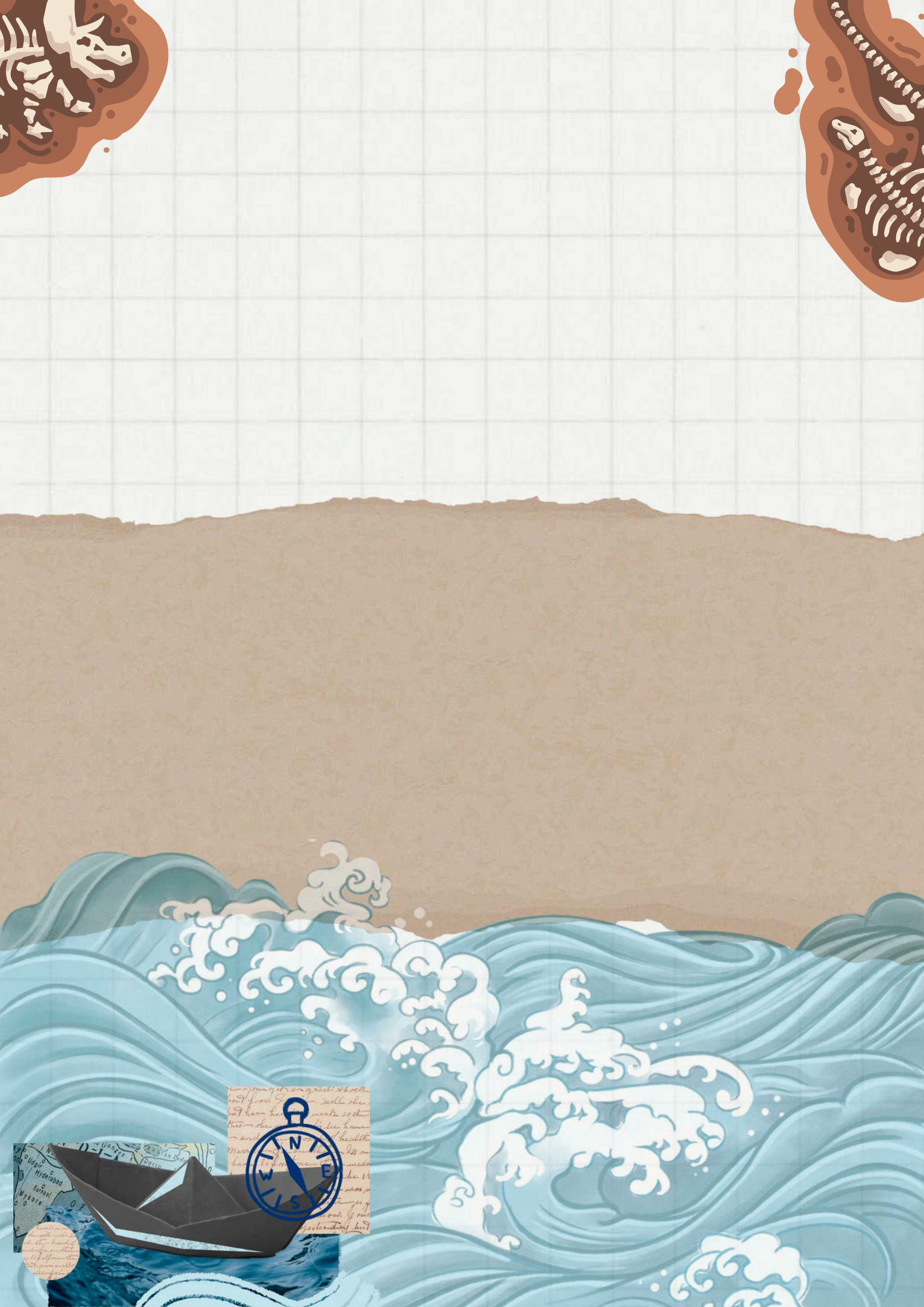
FONT: JIMÉNEZ, Àngel. «El significat del topònim "Guíxols" ens és desconegut» publicat al blog Àngel Jiménez Navarro el dimecres 7 de desembre del 2011 [https://angeljimeneznavarro.blogspot.com/2011/12/el-significat-del-toponim-guixols-ens.html]